

# اخلاق حرفه‌ای در بازارهای سرمایه

## Professional Ethics in Capital Markets

مؤلفان:

دکتر داود جعفری سرشت

(عضو هیئت علمی دانشگاه بوعلی سینا)

محمدحسین طاهری

سید محمدجواد فرهانیان

اخلاق حرفه‌ای در بازارهای سرمایه

- مؤلفان: داود جعفری سرشت، سیدمحمدجواد فرهانیان، محمدحسین طاهری
- ناشر: انتشارات بورس وابسته به شرکت اطلاع رسانی و خدمات بورس
- ویراستار علمی: مریم صفاریان
- ویراستار: سعید فرمانی
- صفحه‌آرا: علی جماعت‌لو
- طراح جلد: محمدجواد بابایی
- چاپ اول: ۱۳۹۴
- قیمت: ۱۸۰۰۰۰ ریال
- شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه
- چاپ و صحافی: اسپید
- شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۹۵۹-۹۰۰۱

همه حقوق محفوظ و متعلق به ناشر است.

سرشناسه: جعفری سرشت، داود، ۱۳۴۷ -

عنوان: اخلاق حرفه‌ای در بازارهای سرمایه = Professional ethics in capital markets

مشخصات نشر: تهران: شرکت اطلاع رسانی و خدمات بورس، انتشارات بورس، ۱۳۹۳.

مشخصات ظاهری: ۲۸۱ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۹۵۹-۹۰۰۱

وضعیت فهرست نویسی: فیای مختصر

یادداشت: این مدرک در آدرس <http://opac.nlai.ir> قابل دسترسی است.

شناسه افزوده: فرهانیان، سیدمحمدجواد، ۱۳۵۶ -

شناسه افزوده: طاهری، محمدحسین، ۱۳۴۵ -

شماره کتابشناسی ملی: ۳۷۶۵۵۹۴

## فهرست مطالب

|    |                                                         |
|----|---------------------------------------------------------|
| ف  | سخن ناشر .....                                          |
| ق  | پیش گفتار .....                                         |
| ۱  | بخش اول: کلیات .....                                    |
| ۳  | مقدمه بخش اول .....                                     |
| ۵  | فصل اول: مفاهیم اخلاق و اخلاق حرفه‌ای .....             |
| ۵  | ۱-۱- تعاریف .....                                       |
| ۹  | ۲-۱- تئوری‌های مربوط به منشأ اخلاق و رفتار اخلاقی ..... |
| ۹  | ۱-۲-۱- نظریه عقلی .....                                 |
| ۱۰ | ۲-۲-۱- نظریه عاطفی .....                                |
| ۱۱ | ۳-۲-۱- نظریه وجدان .....                                |
| ۱۱ | ۴-۲-۱- نظریه زیبایی .....                               |
| ۱۱ | ۵-۲-۱- نظریه پرستش .....                                |
| ۱۲ | ۶-۲-۱- نظریه کرامت و عزت نفس .....                      |
| ۱۲ | ۳-۱- نظام‌ها و معیار عمل اخلاقی در سازمان .....         |
| ۱۴ | ۱-۳-۱- مدل فایده‌گرایی .....                            |
| ۱۵ | ۲-۳-۱- مدل حقوق یا مدل آزادی فردی .....                 |

|    |                                                        |
|----|--------------------------------------------------------|
| ۱۶ | ۱-۳-۳- نظام وظیفه‌گرایی یا آغازگرایی                   |
| ۱۶ | ۱-۳-۴- نظام عدالت توزیعی                               |
| ۲۰ | ۱-۳-۵- دیدگاه نسبیت‌گرایی                              |
| ۲۰ | ۱-۳-۶- نظام اخلاقی اسلام                               |
| ۲۱ | ۱-۴- اهداف موازین اخلاق حرفه‌ای                        |
| ۲۳ | ۱-۵- مدیریت اخلاق در سازمان                            |
| ۲۴ | ۱-۱-۵- اهمیت اخلاق حرفه‌ای در سازمان                   |
| ۲۶ | ۱-۲-۵- مدیران در برابر مسئولیت‌ها و تعهدات اجتماعی     |
| ۲۶ | ۱-۳-۵- مدیریت اخلاق با رویکرد برنامه‌ای                |
| ۲۷ | ۱-۴-۵- مدیریت اخلاق با رویکرد نهادینه کردن اصول اخلاقی |
| ۲۷ | ۱-۴-۵-۱- کدهای اخلاقی                                  |
| ۲۸ | ۱-۴-۵-۲- کدهای رفتار                                   |
| ۲۸ | ۱-۴-۵-۳- خط‌مشی‌ها و رویه‌ها                           |
| ۲۸ | ۱-۴-۵-۴- روش‌های حل معضلات اخلاقی                      |
| ۳۰ | ۱-۵-۴-۵- برنامه‌های آموزش اخلاق                        |
| ۳۰ | ۱-۵-۴-۶- رهبری مبتنی بر ارزش                           |
| ۳۰ | ۱-۵-۴-۷- ساختار و سیستم‌های مورد نیاز                  |
| ۳۲ | ۱-۶- پیدایش فساد، پیامد نبود اخلاق در اقتصاد           |
| ۳۵ | <b>بخش دوم: اخلاق حرفه‌ای در نظام مالی</b>             |
| ۳۷ | مقدمه بخش دوم                                          |
| ۳۹ | <b>فصل دوم: اخلاق حرفه‌ای در بازارهای مالی</b>         |
| ۳۹ | ۱-۱- نیاز به اخلاق در نظام مالی                        |
| ۳۹ | ۱-۲- اخلاق در صنعت خدمات مالی                          |
| ۴۳ | ۱-۲-۲- اخلاق در حیطه معاملات و تعاملات فعالان بازار    |
| ۴۵ | ۱-۳- اخلاق در مدیران مالی                              |
| ۴۵ | ۲-۲- اصول بنیادین اخلاق حرفه‌ای در صنعت خدمات مالی     |

|         |                                                                     |
|---------|---------------------------------------------------------------------|
| ۴۷..... | الف - صداقت                                                         |
| ۴۸..... | ب - بی طرفی                                                         |
| ۴۹..... | ج - شایستگی                                                         |
| ۵۰..... | د - انصاف                                                           |
| ۵۱..... | هـ - رازداری                                                        |
| ۵۱..... | و - حرفه‌ای‌گری                                                     |
| ۵۲..... | ز - سخت‌کوشی                                                        |
| ۵۹..... | ۳-۲ ضوابط اخلاقی و معیارهای رفتار حرفه‌ای مؤسسه تحلیلگران خبره مالی |
| ۵۹..... | ۱-۳-۲ ضوابط اخلاقی                                                  |
| ۶۰..... | ۲-۳-۲ معیارهای رفتار حرفه‌ای                                        |
| ۶۰..... | ۱-۲-۳-۲ حرفه‌ای‌گری                                                 |
| ۶۰..... | الف) علم به قانون                                                   |
| ۶۱..... | ب) استقلال و بی طرفی                                                |
| ۶۱..... | ج) تحریف                                                            |
| ۶۱..... | د) رفتار ناشایست                                                    |
| ۶۱..... | ۲-۲-۳-۲ صداقت در بازارهای سرمایه                                    |
| ۶۱..... | الف) اطلاعات اساسی غیرعمومی                                         |
| ۶۱..... | ب) دستکاری بازار                                                    |
| ۶۲..... | ۳-۲-۳-۲ وظایف اعضا و متقاضیان عضویت در قبال مشتریان                 |
| ۶۲..... | الف) وفاداری، احتیاط و مراقبت                                       |
| ۶۲..... | ب) رفتار منصفانه                                                    |
| ۶۲..... | ج) اقدام مناسب                                                      |
| ۶۳..... | د) ارائه و انعکاس عملکرد                                            |
| ۶۳..... | هـ) محرمانه بودن اطلاعات یا رازداری                                 |
| ۶۳..... | ۴-۲-۳-۲ وظایف اعضا در قبال کارفرما                                  |
| ۶۳..... | الف) وفاداری                                                        |

۶۴..... (ب) عدم دریافت مزایای اضافی

۶۴..... (ج) مسئولیت نظارتی

۶۴..... ۲-۳-۵- تحلیل، پیشنهاد و اقدام به سرمایه‌گذاری

۶۴..... (الف) تلاش و پشتکار

۶۴..... (ب) ارتباط با مشتریان کنونی و مشتریان احتمالی

۶۵..... (ج) نگهداری سوابق

۶۵..... ۲-۳-۶- تضاد منافع

۶۵..... (الف) افشای تضاد منافع

۶۵..... (ب) اولویت معاملات

۶۵..... (ج) دستمزدها

۶۶..... ۲-۳-۷- مسئولیت‌های اعضای مؤسسه و متقاضیان عضویت

۶۶..... (الف) حفظ شئونات مؤسسه

۶۶..... (ب) ارجاع به نام، نشان و برنامه مؤسسه CFA

## فصل سوم: تقلب..... ۶۷

۶۷..... ۱-۱-۳- تعریف

۶۷..... ۳-۱-۱- تعریف حقوقی تقلب

۷۰..... ۳-۱-۲- تعریف حسابرسی تقلب

۷۰..... ۳-۲-۱- رده‌بندی و انواع تقلب در شرکت‌ها

۷۰..... ۳-۲-۱-۱- تقلب به نفع شرکت و تقلب علیه شرکت

۷۱..... ۳-۲-۲- تقلب درون سازمانی و برون سازمانی

۷۱..... ۳-۲-۳- تقلب مدیران و غیرمدیران

۷۱..... ۳-۳-۱- مثلث تقلب

۷۴..... ۳-۳-۱- انگیزه/ فشار

۵۷..... ۳-۳-۲- فرصت‌ها

۷۷..... ۳-۳-۳- نگرش‌ها و توجیهات عقلی

۷۹..... ۳-۴-۱- مثلث اجتناب از تقلب

## فهرست مطالب □ ز

|       |                                                                  |    |
|-------|------------------------------------------------------------------|----|
| ۵-۳   | استانداردهای حسابرسی ناظر بر تقلب                                | ۸۱ |
| ۶-۳   | تقلب از دیدگاه حقوقی، کیفری و جرم‌شناسی                          | ۸۳ |
| ۳-۶-۱ | جرم کارمندی                                                      | ۸۵ |
| ۳-۶-۲ | عوامل تقلب‌زای مربوط به سوءاستفاده کارکنان از دارایی‌ها          | ۸۶ |
| ۸۶    | الف- انگیزه‌ها / فشارها                                          |    |
| ۸۷    | ب- فرصت‌ها                                                       |    |
| ۸۸    | ج- نگرش‌ها / توجه‌گری‌ها                                         |    |
| ۳-۷   | تقلب‌های مالی در فضای سایبر                                      | ۸۹ |
| ۳-۷-۱ | سرقت هویت                                                        | ۸۹ |
| ۳-۷-۲ | پولشویی                                                          | ۹۰ |
| ۹۳    | <b>فصل چهارم: پولشویی</b>                                        |    |
| ۹۳    | ۱-۴ مفهوم پولشویی                                                |    |
| ۹۵    | ۲-۴ تاریخچه پولشویی                                              |    |
| ۹۶    | ۳-۴ نقش پولشویی در رواج تقلب در بازارهای مالی                    |    |
| ۹۷    | ۴-۴ روش‌های متداول پولشویی                                       |    |
| ۹۷    | ۴-۴-۱ پولشویی از طریق سیستم بانکی و مؤسسات اعتباری               |    |
| ۹۸    | ۴-۴-۲ پولشویی از طریق مؤسسات مالی غیربانکی                       |    |
| ۹۸    | ۴-۴-۳ پولشویی از طریق مؤسسات یا فعالیت‌های اقتصادی غیرمالی       |    |
| ۹۹    | ۵-۴ مراحل پولشویی                                                |    |
| ۱۰۱   | ۶-۴ ابزارهای مبارزه با پولشویی                                   |    |
| ۱۰۳   | ۷-۴ ابعاد حقوقی مبارزه با پولشویی در محیط مالی                   |    |
| ۱۰۵   | ۸-۴ زمینه‌های بالقوه پولشویی در بازار سرمایه                     |    |
| ۱۰۸   | ۹-۴ کانال‌ها و شیوه‌های ورود عواید حاصل از جرایم به بازار سرمایه |    |
| ۱۱۴   | ۱۰-۴ توصیه‌هایی برای مقابله با پولشویی از طریق بازار سرمایه      |    |
| ۱۱۵   | <b>فصل پنجم: کنترل‌های داخلی</b>                                 |    |
| ۱۱۵   | ۱-۵ تعریف کنترل داخلی                                            |    |

## ح □ اخلاق حرفه‌ای در بازارهای سرمایه

- ۱۱۶-۲-۵ سودمندی نظام کنترل داخلی ..... ۱۱۶
- ۱۱۸-۳-۵ ساختار کنترل‌های داخلی ..... ۱۱۸
- ۱۱۸-۴-۵ اهداف کنترل داخلی ..... ۱۱۸
- ۱۱۹-۱-۴-۵ اهداف عملیاتی ..... ۱۱۹
- ۱۱۹-۲-۴-۵ اهداف گزارشگری مالی ..... ۱۱۹
- ۱۲۰-۳-۴-۵ اهداف رعایتی ..... ۱۲۰
- ۱۲۰-۵-۵ اجزای کنترل داخلی ..... ۱۲۰
- ۱۲۱-۱-۵-۵ محیط کنترلی ..... ۱۲۱
- ۱۲۲-۲-۵-۵ ارزیابی ریسک ..... ۱۲۲
- ۱۲۳-۲-۵-۵ فعالیت کنترلی ..... ۱۲۳
- ۱۲۵-۶-۵ اطلاعات و ارتباطات ..... ۱۲۵
- ۱۲۶-۷-۵ نظارت ..... ۱۲۶
- ۱۲۷-۸-۵ ارتباط نظام کنترل‌های داخلی و راهبری سازمان ..... ۱۲۷
- ۱۲۹-۹-۵ نقش کنترل‌های داخلی در پیشگیری از تقلب ..... ۱۲۹
- ۱۳۰-۱-۹-۵ اجرای فرایند تشخیص ریسک تقلب ..... ۱۳۰
- ۱۳۰-۲-۹-۵ ایجاد محیط کنترلی ..... ۱۳۰
- ۱۳۱-۳-۹-۵ طراحی و اجرای فعالیت‌های پیشگیری از تقلب ..... ۱۳۱
- ۱۳۱-۴-۹-۵ اشتراک اطلاعات و ارتباطات ..... ۱۳۱
- ۱۳۱-۵-۹-۵ نظارت بر فعالیت‌ها ..... ۱۳۱
- ۱۳۲-۶-۹-۵ واکنش به فعالیت‌های متقلبانه ..... ۱۳۲
- ۱۳۳-۷-۹-۵ کنترل تقلب و مدل کوزو ..... ۱۳۳
- ۱۳۴-۸-۹-۵ فرایند کشف تقلب ..... ۱۳۴
- ۱۳۷-فصل ششم: حاکمیت شرکتی ..... ۱۳۷
- ۱۳۷-۱-۶ تعریف حاکمیت شرکتی ..... ۱۳۷
- ۱۴۰-۲-۶ اصول حاکمیت شرکتی ..... ۱۴۰
- ۱۴۰-۳-۶ حاکمیت شرکتی در شرکت‌های بورسی؛ یک راهنما برای سرمایه‌گذاران ..... ۱۴۰

|       |                                                                           |     |
|-------|---------------------------------------------------------------------------|-----|
| ۴-۶   | قانون ساکس نمونه‌ای برای تقریب ارزش‌های قانونی با ارزش‌های اخلاقی         | ۱۴۵ |
| ۱-۴-۶ | نقش اصلی کمیسیون بورس و اوراق بهادار آمریکا                               | ۱۴۷ |
| ۲-۴-۶ | هیئت نظارت بر حسابداری شرکت‌های سهامی عام                                 | ۱۴۸ |
| ۳-۴-۶ | کنترل‌های داخلی - چارچوب یکپارچه کوزو                                     | ۱۴۸ |
| ۴-۴-۶ | مدیریت ریسک بنگاه - چارچوب یکپارچه کوزو                                   | ۱۴۸ |
| ۵-۶   | راهبرد ضد فساد مالی بانک جهانی                                            | ۱۴۹ |
|       | <b>بخش سوم: اخلاق حرفه‌ای در بازارهای سرمایه اسلامی</b>                   | ۱۵۳ |
|       | مقدمه بخش سوم                                                             | ۱۵۳ |
|       | <b>فصل هفتم: ضوابط عمومی قراردادهای بازار سرمایه از دیدگاه فقه اسلامی</b> | ۱۵۵ |
| ۱-۷   | ضوابط عمومی قراردادهای بازار سرمایه اسلامی                                | ۱۵۵ |
| ۲-۷   | ممنوعیت اکل مال به باطل                                                   | ۱۵۶ |
| ۱-۲-۷ | مستندات ممنوعیت «اکل مال به باطل» در قرآن                                 | ۱۵۶ |
| ۲-۲-۷ | مستندات ممنوعیت «اکل مال به باطل» در احادیث                               | ۱۵۷ |
| ۳-۷   | ممنوعیت ضرر و ضرار                                                        | ۱۵۹ |
| ۱-۳-۷ | مستندات ممنوعیت «ضرر و ضرار» در قرآن                                      | ۱۶۰ |
| ۲-۳-۷ | مستندات ممنوعیت «ضرر و ضرار» در احادیث و روایات                           | ۱۶۰ |
| ۳-۳-۷ | مستندات عقلی ممنوعیت «ضرر و ضرار»                                         | ۱۶۱ |
| ۴-۷   | ممنوعیت غرر                                                               | ۱۶۲ |
| ۱-۴-۷ | مستندات ممنوعیت «غرر» در احادیث و روایات                                  | ۱۶۲ |
| ۲-۴-۷ | قلمرو قاعده نفی «غرر»                                                     | ۱۶۳ |
| ۳-۴-۷ | ملاک و معیار تشخیص وجود «غرر»                                             | ۱۶۴ |
| ۵-۷   | ممنوعیت ربا                                                               | ۱۶۵ |
| ۱-۵-۷ | مستندات ممنوعیت «ربا» در قرآن                                             | ۱۶۸ |
| ۲-۵-۷ | مستندات ممنوعیت «ربا» در احادیث و روایات                                  | ۱۶۹ |
| ۳-۵-۷ | برخی دیدگاه‌های جدید در مورد ممنوعیت «ربا»                                | ۱۶۹ |
| ۶-۷   | پرهیز از حيله برای فرار از احکام شرعی                                     | ۱۷۶ |

## ی □ اخلاق حرفه‌ای در بازارهای سرمایه

- ۱-۶-۷- مستندات ممنوعیت حيله برای فرار از احکام شرعی در احادیث و روایات ..... ۱۷۸
- ۲-۶-۷- برخی دلایل ممنوعیت حيله برای فرار از احکام شرعی ..... ۱۸۰
- ۳-۶-۷- برخی دلایل مجاز شمردن حيله برای فرار از احکام شرعی ..... ۱۸۳
- ۴-۶-۷- معیارهای تشخیص حيله‌های مجاز و غیرمجاز ربا ..... ۱۸۷
- ۵-۶-۷- مصادیق حيله‌های مجاز ربا ..... ۱۸۸
- فصل هشتم: ضوابط اختصاصی قراردادهای بازار سرمایه از دیدگاه فقه اسلامی ..... ۱۹۱
- ۱-۸- ضوابط اختصاصی قراردادهای بازار سرمایه اسلامی ..... ۱۹۱
- ۲-۸- قرض ..... ۱۹۲
- ۳-۸- دین ..... ۱۹۵
- ۴-۸- بیع ..... ۲۰۰
- الف- بیع نقد ..... ۲۰۲
- ب- بیع نسبه ..... ۲۰۲
- ج- بیع سلف ..... ۲۰۳
- د- بیع کالی به کالی ..... ۲۰۴
- ۵-۸- اجاره ..... ۲۰۵
- ۶-۸- اجاره به شرط تملیک ..... ۲۱۲
- ۷-۸- چعاله ..... ۲۱۴
- ۸-۸- شرکت ..... ۲۱۹
- ۹-۸- مضاربه ..... ۲۲۳
- ۱۰-۸- مزارعه ..... ۲۲۸
- ۱۱-۸- مساقات ..... ۲۳۱
- ۱۲-۸- صلح ..... ۲۳۴
- فصل نهم: اخلاق حرفه‌ای در بازار سرمایه ایران ..... ۲۳۹
- ۱-۹- لزوم توجه به اصول اخلاق حرفه‌ای در بازار سرمایه ایران ..... ۲۳۹
- ۲-۹- اخلاق حرفه‌ای در نهادهای مالی ..... ۲۴۰
- ۱-۲-۹- اخلاق حرفه‌ای در نهادهای مالی - مورد شرکت‌های کارگزاری ..... ۲۴۱

## فهرست مطالب □ ک

|                                                                               |     |
|-------------------------------------------------------------------------------|-----|
| ۳-۹- جایگاه اخلاق حرفه‌ای در قوانین و مقررات بازار سرمایه ایران               | ۲۴۸ |
| قانون بورس مصوب ۱۳۴۵ و آیین‌نامه اجرایی آن                                    | ۲۴۹ |
| قانون بازار اوراق بهادار مصوب ۱۳۸۴ و آیین‌نامه اجرایی آن                      | ۲۵۰ |
| دستورالعمل‌های انضباطی                                                        | ۲۵۱ |
| دستورالعمل‌های تأیید صلاحیت حرفه‌ای                                           | ۲۵۲ |
| دستورالعمل‌های تبلیغات در بازار سرمایه                                        | ۲۵۲ |
| دستورالعمل‌های مربوط به افشای اطلاعات                                         | ۲۵۳ |
| دستورالعمل‌های مرتبط با موضوع تضاد منافع                                      | ۲۵۳ |
| دستورالعمل‌های صدور مجوز تأسیس و فعالیت نهادهای مالی در بازار سرمایه          | ۲۵۴ |
| دستورالعمل‌های مربوط به کنترل‌های داخلی                                       | ۲۵۴ |
| دستورالعمل مؤسسات حسابرسی معتمد سازمان بورس و اوراق بهادار                    | ۲۵۴ |
| <b>منابع و مآخذ</b>                                                           | ۲۵۷ |
| <b>پیوست‌ها</b>                                                               | ۲۶۳ |
| پیوست ۱- اصول اخلاقی و معیارهای رفتار حرفه‌ای کارگزاران در بازار سرمایه ایران | ۲۶۵ |
| پیوست ۲- چارچوب پیشنهادی اصول اخلاق حرفه‌ای برای بازار بیمه در ایالات متحده   | ۲۷۳ |
| پیوست ۳- اصول اخلاق حرفه‌ای مصوب صنعت بیمه ایران                              | ۲۷۹ |